Odgoj mladeži u antičkoj Sparti

Brezić, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:985575

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
ODJEL ZA HUMANISTIČKE ZNANOSTI
ODSJEK ZA POVIJEST

Ivan Brezić

ODGOJ MLADEŽI U ANTIČKOJ SPARTI

Završni rad

Pula, rujan 2015.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
ODJEL ZA HUMANISTIČKE ZNANOSTI
ODSJEK ZA POVIJEST

ZAVRŠNI RAD

Odgoj mladeži u antičkoj Sparti

Matični broj studenta: 531 - H
Student: Ivan Brezić
Smjer: preddiplomski studij povijesti, jednopredmetni
Mentor: prof. dr. sc. Robert Matijašić

Pula, rujan 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Ivan Brezić, kandidat za prvostupnika povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Ivan Brezić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Odgoj mladeži u antičkoj Sparti“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

SADRŽAJ

1. UVOD 2

2. SPARTA 3

2.1. GRAD-DRŽAVA 3

2.2. POLITIČKO UREĐENJE 4

3. ODGOJ U SPARTI 6

3.1. LIKURG 6

3.2. ODGOJ DJEČAKA 8

3.3. UČENJE O STRAHU 10

3.4. ŽENE U SPARTI 11

3.5. RATNI OBIČAJI I VJEŠTINA 13

4. ZAKLJUČAK 16

5. LITERATURA 17

6. SAŽETAK 18

7. SUMMARY 19

1. UVOD

Tema rada odgoj je mladeži u antičkoj Sparti. Kako bi se spartanski odgoj preciznije pojasnio, treba najprije reći nešto i o samoj Sparti, pa ću se u „kratkim crtama“ dotaknuti temelja spartanske države, koja, kao i svi Grčki polisi, nastaje između XX. i IX. stoljeća pr. Kr. Sparta je bila specifičan polis, prava ratnička država kojoj je glavni cilj bio stvoriti neustrašivog i vještog ratnika koji će biti na ponos državi, a ubrzo je, izuzevši Atenu, postala superiornija ostalim grčkim polisima. Imala je jedinstveno političko uređenje čiji je začetnik bio Likurg. On je postavio temelje prema kojima će Sparta živjeti i kojima će težiti.

Nakon što objasnim određene aspekte spartanske države, detaljno ću pojasniti način na koji su ljudi u Sparti odgajali svoju djecu. Dakle, Spartu su činili vješti ratnici čije su ratne vještine bile poznate diljem antičke Grčke, ali i šire, međutim, kako bi to postigli svaki zdravi muški član morao je proći brutalnu obuku, koja, kako u antici, tako i danas kod ljudi nailazi na dvostruke reakcije. Sparta je fascinantna i po tome što su žene imale daleko veća prava nego u bilo kojem drugom polisu, sudjelovale su u svakodnevnom životu, bavile se raznim aktivnostima... Žene su uživale poštovanje svih muških članova jer one su ipak rađale ratnike kojima se Sparta toliko hvalila. O odgoju mladića, ali i životu žena u Sparti najviše podataka nalazimo kod Plutarha čiji su „Usporedni životopisi“ najdetaljniji i najvjerodostojniji prikaz ove teme.

Nakon detaljne obrade teme priložit će se kratak zaključak, sažetak cjelokupnog istraživanja građe te literaturu.

2. SPARTA

Grčki polisi nastaju između XX. i IX. stoljeća pr. Kr. kao zajednice pojedinaca različitih društvenih slojeva koje su tražile mjesto pogodno za život. Jedan od takvih polisa bila je Sparta koju su osnovala plemena Dorana nastanivši pokrajinu Lakoniju[1] tijekom svoje seobe u 2. tisućljeću pr. Kr. Zbog reformi društva i jedinstvenih običaja, ne samo vođenja i širenja polisa, već i načina odgajanja djece/ratnika, Sparta je u VI. st. pr. Kr. postala vodeća sila na Peloponezu. Smatra se da je začetnik spartanskog društva bio Likurg, prema njemu Spartanci su aristokrati[2] i žive od zemljoradnje, među njima nema privatnog vlasništva, a sva zemlja u rukama je polisa. Prema ustavu bili su podijeljeni u tri klase: Spartijate, perijece i helote.[3] Sparta je po mnogo čemu bila drugačija od ostalih polisa, za razliku od Atene i demokracije, u Sparti je bila uspostavljena vladavina imućnijih, odnosno oligarhija. Također, bila je jedini polis u Grčkoj gdje se očuvao oblik kraljevstva u kojem su ovlasti kralja svedene na reprezentativnu i ceremonijalnu razinu. U Sparti je glavni cilj života bio smanjiti osjećaj vrijednosti materijalnog i povećati osjećaj vrijednosti onog što su smatrali najvrjednijim – ljudskih vrlina.[4]

2.1. GRAD-DRŽAVA

Spartanci su najslavniji predstavnici Dorana, velikog i snažnog grčkog, odnosno helenskog[5] plemena koje je tijekom seobe nastanilo gotovo cijeli Peloponez. Stari Grci nikada nisu osnovali zajedničku državu, već su živjeli u državnoj formi koja se zvala polis, grad-država. Polis je zapravo bio ekonomska i društveno-politička zajednica na određenom teritoriju s jednim glavnim vojničkim i administrativnim središtem. Mnogi od njih osnovani su udruživanjem više susjednih naselja u jednu cjelinu, što je često dovodilo do brojnih sukoba za zemlju kada bi se jedan polis širio na štetu drugog.[6] Od svih polisa najviše se širila Sparta. Ekspanzija Sparte na Peloponozu bila je teška, no ipak je uspješno završila. Ratom i vještom diplomacijom Sparta je tijekom VI. pr. Kr. stoljeća postala vodeća sila na

[1] Pokrajina na poluotoku Peloponezu, glavne granice predstavljaju planine Parnon i Tayget, prastaro ime Lakedaemon: Victor DURUY, *Poviest Grčka*, Zagreb 2011., str. 6.
[2] Spartanac se mogao doimati kao aristokrat zbog ratničkog oblika života i gospodstvenog obilježja društvenog ustrojstva: *Povijest svijeta od početaka do danas,* urednik Vladimir Brodnjak, Zagreb 1977., str. 208.
[3] Victor DURUY, *nav. dj.*, str. 71.
[4] *Povijest, sv. II., Egipat i antička Grčka,* urednik Ivo Goldstein, Zagreb 2007., str. 488.
[5] Klasični grčki pisci nazivaju svoj narod helenskim, Hellenes, a dijele ga na tri plemena: Jonjane, Eoljane i Dorane: Petar LISIČAR, *Grci i Rimljani*, Zagreb 1971., str. 56.
[6] Isto, str. 57.

Peloponezu.[7]

2.2. POLITIČKO UREĐENJE

Spartanska država predstavljala je vojnu organizaciju na čijem su čelu bila dva kralja-basileja (*basileus*) iz dinastije Agijada i Euripontida. Bili su vrhovni zapovjednici pa je i njihova vlast bila stvarna samo u vrijeme vojnih pohoda, dok im je uloga u vrijeme mira bila gotovo beznačajna; dužnost im je bila nadzor nad pravednom raspodjelom zemljišnih posjeda.[8] Oba kralja ulazila su u sastav geruzije - savjeta staraca ili senat, koju je osim kraljeva činilo dvadeset i osam geronata.[9] Geruzija je imala savjetodavnu i zakonodavnu funkciju, nadzirala je rad vlade te pripremala zakonodavne prijedloge. Izbori i odluke u Sparti vršili su se aklamacijom, jednoglasnom odlukom javnim glasovanjem. Svi Spartanci dijelili su pravo na sudjelovanje u općoj skupštini, ekleziji ili apeli, čije je uspostavljanje bilo pripisano Likurgu. Apela se sastajala jednom mjesečno i Spartanci su u njoj mogli sudjelovati nakon što su dosegli starosnu dob služenja vojske. Apelu su u početku sazivali i njome predsjedali kraljevi, no od VI. st. pr. Kr. skupština je birala pet efora u čijim je rukama bila izvršna vlast, pravo sazivanja skupštine i upravljanja njenim radom.[10]

Stanovništvo Sparte od najstarijih se dana dijelilo u tri klase: spartijati su činili vladajuću klasu, perijeci slobodne građane drugog reda, a heloti seljačke mase s nekim kmetskim, a nekim ropskim osobinama. [11]

Spartijati su direktni nasljednici dorskih osvajača, zemljoposjednici i ratnici koji su imali svu vlast u državi. Među sobom su bili ravnopravni i dijelili su se na tri plemenska razreda: na Hile, Dimane i Pamfile (*Hylloi, Dymanoi, Pamphyoli*). Svako pleme bilo je podijeljeno na deset fratrija (*phratrija*). Smatra se da je Likurg podijelio spartansku zemlju prema broju stanovnika, na devet tisuća dijelova, tako da je svaki Spartijat dobio po jedan dio, zvan *klaros*.[12] Spartijate je povezivao zajednički interes, odnosno privilegirani položaj nasuprot perijecima i helotima. Među njima je uvijek postojao strah od potlačenih helota koji su ih okruživali, stoga su neprestano bili u vojnoj pripravnosti, a svoju su djecu za vojnu službu pripremali od ranog djetinjstva.[13]

Perijeci su bili poluslobodni članovi. Bavili su se ratarstvom, stočarstvom i obrtom,

[7] *Povijest, sv. II., Egipat i antička Grčka, nav. dj.,* str. 348.
[8] D. P. KALISTOV, Vasily STRUVE, *Stara Grčka*, Sarajevo 1969., str. 100.
[9] Gerontes – starci.
[10] *Povijest, sv. II., Egipat i antička Grčka, nav. dj.,* str. 488.
[11] Petar LISIČAR, *nav. dj.*, str. 88.
[12] Na istome mjestu.
[13] Isto, str. 89.

imali su osobnu slobodu, ali su morali plaćati porez državi. Služili su u vojsci zajedno sa spartijatima, ali nisu mogli doći do viših vojnih položaja. Treću klasu činili su heloti. Oni su bili ratni zarobljenici koji su pretvoreni u državne robove bez građanskih prava. Obrađivali su zemlje spartijatima, u ratu su služili kao sluge svojim gospodarima, a na brodovima kao veslači.[14]

Dakle, u Sparti je bila razvijena oligarhijska vlast, bila je jedini polis u antičkoj Grčkoj u kojem se očuvao oblik kraljevstva u vidu skupne vlasti, u kojem su ovlasti kralja svedene na reprezentativnu i ceremonijalnu razinu, a u kojem je klasa spartanaca u potpunosti nadjačala monarhiju jer su stvorena predstavnička tijela vlasti koja su imala svu moć upravljanja, odnosno zakonodavnu i izvršnu vlast.[15]

[14] Victor DURUY, *nav. dj.*, str. 71.-74.
[15] *Povijest, sv. II., Egipat i antička Grčka, nav. dj.,* str. 488.

3. ODGOJ U SPARTI

Za razliku od najvećeg rivala, Atene, Sparta nije vidjela smisao u razvijanju umjetnosti i filozofije, već se žestoko držala svojih ideala, stvoriti snažnog ratnika koji će utjerati strah u kosti svim neprijateljima i koji će uspješno braniti svoju državu. Naglasio sam već da je kod Spartanaca uvijek postojao strah od pobune robova ili nekog vanjskog neprijatelja, međutim oni su bili uvjereni da ih nitko ne može osvojiti, a temeljan razlog tome bio je način na koji su odgajali svoju mušku djecu.

Rađanje spartanskog sustava pripisuje se Likurgu, bio on stvarna povijesna ličnost ili legenda stvorena od strane aristokrata, njegovo se ime uvijek veže uz razvoj Sparte zbog mnogih novina i reformi koje je uveo. Posebnu pažnju posvetio je odgoju dječaka što je detaljno opisao grčki filozof, povjesničar i esejist Plutarh. Iako veoma brutalna i nehumana, obuka koju su mogli završiti samo „zdravi" dječaci pokazala se izrazito učinkovitom jer su Spartanci smatrani najboljim vojnicima antičke Grčke. Međutim, ono što fascinira i što je veoma suprotno od ostatka antičke Grčke bio je odnos Spartanaca prema ženama. One su imala određena prava, bile su slobodne, a muškarci su ih poštivali zato što su im one rađale ratnike.

3.1. LIKURG

Likurg je legendarni spartanski zakonodavac za kojeg se smatra da je više mitska nego povijesna ličnosti. Stari Grci o njemu su prenijeli različite podatke, o njegovoj osobnosti, ali i o vremenu u kojem je živio.[16] Herodot je u svojoj „Historiji" opisao kako je aristokracija u Sparti željela dati ime svojim institucijama koje su već dugo bile bezimene pa ih je prepisala Likurgu, „tvorcu svjetla".[17] Postoji i mišljenje kako je legenda o Likurgu stvorena kako bi se na ustav gledalo sa strahopoštovanjem.[18] Stvaranje Likurgove figure bilo je važno jer je omogućavalo da se svi postojeći zakoni u Sparti prikažu kao djelo jednog zakonodavca, a samim time je Likurg prikazan kao vrlo sposobna osoba. Likurgov je ustav vezao građane uz državu, nastojao je da vojno osvijesti građane i time očuva antičke institucije, ograničavao je kraljeve i njihovu moć davanjem većih prava geruziji i apeli na zakonodavnim skupštinama, učvrstio je spartansku prevlast nad podčinjenim stanovništvom Lakonije, a najviše je vodio

[16] *Povijest, sv. II., Egipat i antička Grčka, nav. dj.,* str. 489.
[17] Lykeios i Lykurgos – koji daje svjetlost: na istome mjestu.
[18] Petar LISIČAR, *nav. dj.*, str. 88.

brigu o odgoju, počinjući od samog začetka.[19]

Najviše podataka o životu Likurga donosi grčki filozof Plutarh. Prema njemu Likurg je živio u vrijeme nemira koji su potresali Spartu, najprije su kraljevi popuštanjem nastojali steći popularnost i naklonost naroda pa je narod postao pohlepan, tako da su sljedeći kraljevi ugnjetavali puk što je dovelo do bezakonja i nepokornosti. Nakon smrti Likurgova oca i brata, kraljem je postao Likurg, međutim žena njegovog brata rodila je sina, kojeg je Likurg podržao, ali je bilo onih koji su smatrali da on i dalje želi prijestolje pa je Likurg u strahu od neizvjesne budućnosti otputovao na Kretu gdje je proučavao tamošnja zakonska naređenja koja je odlučio preuzeti i primijeniti ih u Spartu.[20] Čim se vratio u Spartu počeo je mijenjati postojeći poredak i ustavno uređenje, nastojao je pridobiti aristokrate moleći ih da zajedno s njim rade na promjenama za opće dobro.

Uveo je brojne novosti, a prva i najvažnija bila je osnivanje vijeća staraca. Likurg je time državi nudio sigurnost jer su oni odlučivali o najznačajnijim pitanjima zajedno s kraljem. Postignuta je ravnoteža jer je dvadeset i osam članova geruzije uvijek pružalo podršku kraljevima, zajedno su se suprotstavljali demokraciji s jedne, a jačali narod da se odupre prijetnji tiranije s druge strane.[21]

Druga novost bila je preraspodjela zemlje. Mnogo je ljudi bilo bez imovine i sredstava, a svo bogatstvo bilo je u rukama manjine. Kako bi riješio pitanje bogatstva, odnosno siromaštva natjerao je građane da svu svoju zemlju proglase zajedničkim vlasništvom te ponovno podijele. Želio je postići jednakost među građanima, da svatko ima jednake zemljišne čestice i jednaka sredstva za život. Ukinuo je zlatne i srebrne novce i dopustio korištenje jedino željeznog koji u ostatku antičke Grčke nije vrijedio, time je spriječio kupovanje strane robe. [22]

Ustanova zajedničkih blagovanja treća je velika i važna novost koju je uveo Likurg. Smisao tih blagovanja bila je da večeraju jedni s drugima i pritom se druže, umjesto da blaguju kod kuće na raskošnim stolovima. Time se još više sprečavala razlika između bogatih i siromašnih. Dječaci su također dolazili na zajednička blagovanja kako bi proučavali i učili od ljudi koji su im bili primjer onoga što žele postati.[23]

Likurgova glavna želja i razlog zbog kojeg je krenuo reformirati spartansko društvo bila je sreća, a sreća cijeloga grada, kao i u životu pojedinaca, nastaje vrlinom i unutarnjom

[19] *Povijest, sv. II., Egipat i antička Grčka, nav. dj.,* str. 489.

[20] Plutarh, *Usporedni životopisi, sv. I.*, Zagreb 1988., str. 86.
[21] Isto, str. 88.
[22] Isto, str. 90.
[23] D. P. KALISTOV, Vasily STRUVE, *nav. dj.*, str. 103.

slogom. Sve što je učinio, učinio je kako bi Spartanci što duže bili slobodni, samostalni i trijezno umjereni.[24]

3.2. ODGOJ DJEČAKA

Područje odgoja Likurg je smatrao najvažnijim i najljepšim zadatkom zakonodavca pa mu je posvetio mnogo pažnje. U okruženju u kojem je sve podređeno vojnom životu aristokracije, odgoj dječaka imao je izraziti vojno - fizički karakter. Dječaci su odgajani kako bi postali izdržljivi i muževni vojnici koji će štititi državu od neprijatelja, a umnom obrazovanju posvećivali su malo pažnje. Kako bi postali ratnicima u Sparti i bili prihvaćeni od ostalih vojnika morali su prolaziti tešku obuku, obuku za koju sva djeca nisu bila predodređena.[25]

Likurg nije smatrao djecu vlasništvom roditelja nego zajedničkim vlasništvom države, nije želio da njezini građani potječu od loših roditelja pa je u Sparti bilo dozvoljeno, uz dopuštenje muža, spavati s tuđom ženom ako bi to rezultiralo potencijalno boljim Spartancem.[26] Spartanci su dakle bili opsjednuti stvaranjem „savršenih“ potomaka, do te mjere da otac nije imao pravo odlučivati hoće li se dijete othranjivati, nego ga je morao dovesti na mjesto koje su Spartanci nazivali „narodno svratište“. Tamo su se sakupljali najstariji članovi njegova plemena koji su pregledavali dijete, ako je dijete bilo zdravo i dobro građeno, naredili su ocu da ga othrani, dodijelivši mu jednu od devet tisuća zemljišnih čestica, međutim ako dijete nije bilo zdravo već krhko, izobličeno ili sa bilo kojom manom, naredili su da se baci u provaliju Apoteta na strmini planine Tajget, smatrajući da takvo dijete nikada neće moći predstavljati spartanskog ratnika i biti sposobno braniti državu.[27] Zbog svega toga, žene nisu svoju novorođenčad kupale u vodi već u vinu, isprobavajući na taj način djetetovo tjelesno stanje. Smatralo se kako nezdravu djecu od jaka vina obuzmu grčevi pa gube svijest, dok zdravu ono krijepi i jača im konstituciju. Također, i dadilje su pokazivale veliku želju i željele doprinijeti da dijete bude proglašeno zdravim, tako su npr. odgajale dojenčad bez pelena smatrajući da će se tako udovi i tijelo slobodnije razvijati, da će biti zadovoljnija prehranom, a ne izbirljiva, da se ne plaši mraka i da se ne boji ostati sama.[28]

Spartanski sustav odgoja djece bio je zaista brutalan, pa tako i činjenica da u Sparti odgoj nije bio prepušten roditeljima niti bilo kakvim unajmljenim nadzirateljima, otac nije

[24] Plutarh, nav. dj., str. 106.
[25] Mate ZANINOVIĆ, *Pedagoška hrestomanija,* Zagreb 1985., str. 8.
[26] Plutarh, *nav. dj.*, str. 95.
[27] Mate ZANINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 14.
[28] Plutarh, *nav. dj.*, str. 96.

svog sina mogao odgajati po vlastitoj volji, već čim bi dijete navršilo sedmu godinu života, država bi ga preuzela i dodijelila jednoj od skupina s ostalom djecom, gdje su se, živeći zajedno, privikavali jedni na druge. Kao vođa grupe bio je postavljen dječak koji se najviše isticao, a ostali dječaci morali su slušati njegove naredbe i podvrgavati se kaznama koje bi odredio. Stariji članovi, koji su i sami to prošli, promatrali su ih cijelo vrijeme i proučavali kakva je svakome od njih narav, bilo u mirnoj vježbi, bilo u njihovim međusobnim borbama.[29]

Čitanje i pisanje učili su samo onoliko koliko im je bilo potrebno, a cijeli proces odgoja bio je usmjeren jasno određenom cilju: bezuslovnoj poslušnosti vlastima, podnošenju napora i pobjedi u boju. Usporedno s njihovim fizičkim razvojem, vježbe su se pooštravale. Zbog toga im je kosa šišana, bili su navikavani hodati bosi, igrati se zajedno i to skoro uvijek golišavi. Po navršenoj dvanaestoj godini skidali su im donje rublje i za cijelu godinu davali samo jedan ogrtač, njihovo tijelo bilo je potpuno preplanulo od sunca, a u toploj vodi se nisu kupali niti su mazali svoja lica. Po skupinama i klasama spavali su na slami koju su si morali sami pribavljati.[30] Mladići koji bi se istaknuli imali su čast boravljenja sa starijim članovima zajednice, ljubavnicima, koji su ih posjećivali, gledali njihove borbe, zbijali šale s njima i kažnjavali mladiće ukoliko bi napravili nešto pogrešno. Između najboljih ljudi u gradu postavljani su odgojni nadzornici, a po grupama sami su sebi na čelo stavljali najboljeg od irena. Ireni su bili oni koji su izašli iz dječačke dobi prije dvije godine, a njihova zadaća bila je da zapovijedaju podređenima u prividnim borbama, a u kući su ga oni posluživali pri večeri. Prije večere, većima je bilo naređeno da donose drva, a manjima da kradu hranu, uvlačeći se u blagovaonice starijih. Oni koji su bili uhvaćeni temeljito su išibani jer su nevješto krali. To ih je sve pripremalo da u svakom trenutku budu primoravani na poduzetnost i lukavost. U Sparti se smatralo da slaba ishrana doprinosi rastu tijela, pa su mladići ponekad bili primorani, ukoliko žele jesti, sami osigurati jelo.[31] Za vrijeme odmora, iren bi obično naredio jednom dječaku da pjeva, a drugom postavio određeno pitanje na koje bi ovaj morao vrlo smisleno odgovoriti. Onaj tko nije znao odgovoriti bio je gledan kao ličnost koja sporo shvaća i nije sposobna za primanje moralnih pouka. Ako bi koji dječak pogrešno odgovorio, iren bi ga ugrizao za palac. Tim ispitivanjima često su prisustvovali i stariji, kontrolirajući na taj način irena da li postupa pošteno.[32] Sve to činilo se s razlogom, ne iz zabave, već zato što je ovakav način gledanja na potomstvo, koliko god nama danas bio neprihvatljiv i čudan, stvarao karakterističan osjećaj jedinstva. Spartanac se istovremeno smatrao ocem, sinom i

[29] Na istome mjestu.
[30] Mate ZANINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 14.
[31] Plutarh, *nav. dj.*, str. 97.
[32] Mate ZANINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 15.

bratom ostalih Spartanaca. Vođeni tom idejom, davali su sve od sebe za opstanak države.[33]

Dječaci su učili kako se služiti govorom, smatrali su da neumjerenost u govorenju čini govor ispraznim i nezanimljivim pa se uvježbavala njegova čistoća i dobar stil, baš kao i obrazovanje u pjesništvu i glazbi. Njihove su pjesme poticale srčanost i djelotvornu želju za aktivnošću, a sadržaj im je bio uzvišen. Većinom su to bili hvalospjevi umrlima za Spartu koji su ih slavili kao sretnike, ili pogrdni tekstovi onima koji su se pokazali kao kukavice.[34]

Surovom disciplinom dječaci koji bi završili obuku postali bi prvoklasni vojnici, vojnici koji su naučeni podnositi fizičku bol, vojnici koji su u svakom smislu spremni braniti „boje" Sparte. Sa osamnaestom godinom odgoj je bio završen i mladići su postali *efebi*. Nakon toga svaki vojnik - spartijat morao je učestvovati u treniranju mlađih naraštaja.[35] Svi Spartijati od svoje dvadesete pa do navršene šezdesete godine bili su vojnici i živjeli su sa svojom vojničkom skupinom, čineći na taj način neki oblik „bratstva onih koji zajedno objeduju", tzv. *sistije*.[36] Nikome nije bilo dopušteno da živi kako hoće, nego su u gradu imali propisani način života i provođenja vremena u javnoj službi, imali su razvijen osjećaj da ne pripadaju sebi nego domovini. Mlađi od trideset godina nisu uopće zalazili na trg, nego su im sve nabavke obavljali rođaci ili ljubavnici. Za starije je također bilo sramotno da ih se prečesto vidi na trgu, pa su najveći dio dana provodili u vježbalištima. Tako je Likurg stvarao ljude koji nisu naviknuti živjeti za sebe, nego za svoje sugrađane.[37]

3.3. UČENJE O STRAHU

Strah, grč. *phobos,* pojavljuje se prilikom svakog fizičkog obračuna, a posebno prilikom neke bitke. Strah je prirodna reakcija koje su Spartanci bili itekako svjesni. Zato su se trudili da budu u stalnim dodirima s njim, kako bi, kad se on pojavi, bio nešto uobičajeno. Spartanci, najbolji ratnici u antičkoj Grčkoj, morali su poduzeti nešto kako bi smanjili prisutnost straha. Proučavali su ga i svakodnevno radili s njim do te mjere da se čak i zakonom poticao rad sa strahom. Tako je korištenje baklji ili bilo kakve rasvjete bilo zabranjeno za osvjetljivanje puta noću. Bili su svjesni spoznaje da strah osjećaju i njihovi neprijatelji, pa su vodili računa o tome kako probuditi osjećaj straha u njima.[38]

Spartanci su često koristili pjesme kako bi suzbili strah, pogotovo one o junačkim

[33] Plutarh, *nav. dj.*, str. 98.
[34] Isto, str. 99.
[35] D. P. KALISTOV, Vasily STRUVE, *nav. dj.*, str. 102.
[36] Isto, str. 103.
[37] Plutarh, *nav. dj.*, str. 102.
[38] Marko PERUTOVIĆ, „Spartansko učenje o strahu", *Nova Akropola"*, br. 6, Zagreb 2015., str. 7.

djelima. Djecu su učili da na strah reagiraju humorom jer su smatrali da on može pobijediti instinktivne reakcije tijela. Imali su određene korake kojima su se borili protiv straha. Jedan od njih je i „djelovanje usprkos strahu“. Smatrali su da se, kada se nalaze u borbi za vlastiti život, javlja stanje mentalne oduzetosti koja kod ratnika izaziva paniku pa djeluje neoprezno, ne mareći za posljedice. Nazivali su to „ratnim ludilom“, stanjem u kojem ratnik može ostvariti ogromne podvige, međutim, takva se djela nikad nisu priznavala kao djela napravljena iz hrabrosti, iz razloga jer i životinje dovedene u situaciju da se bore za vlastiti život reagiraju na isti način. Zbog toga je ovakav način u Sparti bio čak i kritiziran jer se smatralo da pretvara čovjeka u njegovu suprotnost, zvijer.[39] Druga stvar koja je u Sparti bila veoma bitna jest ta da se izbjegne strah od sramoćenja očeva, obitelji i prijatelja. Zbog toga su mnogi radije odabrali umrijeti, nego se vratiti kući osramoćeni. Spartanci su uvijek težili za slavom. Bila im je najveća čast boriti se uz kralja kao njegov zaštitnik. Oni su primjer pobjede nad strahom često pronalazili kod svojih majki i supruga, što je razumljivo jer majci je najbitnija stvar zaštititi svoje dijete. Međutim, Sparta je i po tome bila specifična, majke i supruge su prilikom ispraćivanja ratnika, dostojanstveno i bez suza podnosile činjenicu da se njihova djeca, odnosno muževi možda više nikada neće vratiti. Umjesto toga davale su im podršku ukazavši im da čuvaju svoju čast i čast Sparte.[40] Najvažniji korak u suzbijanju straha za Spartance bio je „vladanje samim sobom“. Smatrali su da tek kada se uspiju kontrolirati instinkti i nagoni, može se izvući ono najbolje iz pojedinca. Samokontrola je bitna u mnogim aspektima ljudskog života, pa tako i u borbi. Ako ratnik na inteligentan način vlada reakcijama svoga tijela, na njega ne utječu okolnosti borbe. Svaki vojnik ima neke svoje ideale za koje se bori. Spartanske su majke davale štitove svojim sinovima govoreći im da se vrate „il' sa štitom il' na njemu“. To je za Spartance bio najviši domet ratnika jer njegovo djelovanje više nema izvor u njemu samome, već u nečem višem.[41]

3.4. ŽENE U SPARTI

Sparta je prema ženama bila vrlo liberalna, njihova je glavna uloga bila, kao i u ostatku antičke Grčke, rađati djecu, ali su u Sparti žene imale puno bolji položaj jer je rađanje djece značilo rađanje novih ratnika, što je Spartancima bilo i najbitnije. Zato je žena u Sparti imala veliku vrijednost, a bilo joj je omogućeno i obrazovanje. To je Spartanke činilo neovisnima pa su hrabro sudjelovale u političkom životu. Takav odnos prema ženama, baš

[39] Isto, str. 8.
[40] Isto, str. 9.
[41] Na istome mjestu.

kao i socijalni i politički sustav Sparte, kroz povijest nailazio je na obostrana mišljenja, neki su mu se divili, a neki ga gledali u čudu i bivali prestravljeni ženskom samostalnošću, no unatoč svemu, žene u Sparti bile su samostalne, moćne, snažne i otvorene.[42]

Likurg je i odgoju žena posvetio mnogo pažnje. Žene su u Sparti dominirale jer su muškarci bili zaokupljeni vojnim obavezama. Bile su kao i muškarci, vrlo aktivne. Bavile su se trčanjem, hrvanjem, bacanjem diska i koplja, sve to kako bi, kada zatrudne, lakše rodile, a dijete bilo zdravije. Spartanci su se ženili oko dvadesete godine, a brakovi su se sklapali otmicom djevojaka. Oteta djevojka bila bi prepuštena djeveruši koja bi joj ošišala glavu do kože i odjenula je u mušku haljinu i sandale. Dovela bi je do mladoženje, koji bi joj trijezan „odriješio pojas djevojaštva“ i proveo s njom određeno vrijeme, a onda otišao spavat u uobičajeno prenočište među ostalim muškarcima.[43] Poznato je da su muškarci u Sparti spavali sa svojim suborcima kako bi se još više zbližili, vjerojatno su šišali žene do kože i oblačili je u mušku odjeću kako bi bila što sličnija njima. Ljubavni život muškarca i žene svodio se na takva kratka sastajanja, a često su se šuljali i skrivali kako ih nitko ne bi vidio da idu k svojim ženama. Takvo je sastajanje bilo vježba u samosavladanju, a također je i osiguravalo da se ljubavni osjećaji ne ugase, da uvijek budu novi i svježi, a ne da se obilnim općenjem ugase.[44]

U državi u kojoj su muškarci rijetko kod kuće i u kojoj su živjeli sa ženama tek nakon završetka vojne službe, Spartanke su morale biti samostalne. Mlade Spartanke rijetko su viđale svog oca, do svoje udaje, otprilike oko osamnaeste godine, živjele su u kući kojom su gospodarile njihove majke. Djevojke su do određene dobi imale jednak odgoj kao i dječaci, tako je i njima naglasak bio na fizičkom aspektu. Učile su jahati, upravljati kočijom, a natjecale su se na istim natjecanjima kao i muškarci, samo u drugim kategorijama. One su, kao i muškarci, na natjecanjima sudjelovale gole.[45]

Odgoj Spartanki uključivao je upoznavanje sa seksualnošću i brakom, bile su pripremane da se kao zrele osobe uključe u društveni život. U Sparti je bilo dopušteno muževima i ženama da spavaju sa više partnera, naravno, uz određene uvjete. Tako je starijem mužu mlade žene bilo dopušteno da joj dovede nekog mladića kojeg poštuje kako bi spavala s njim, a ako bi zatrudnila dijete bi prihvatio kao svoje. Također, ako bi neki muškarac smatrao tuđu ženu privlačnom, a njezinu djecu lijepom i zdravom, mogao je uz pristanak muža spavati s njom, sve s razlogom da se Sparti podare novi, lijepi, zdravi i snažni ratnici.[46] Mnogo je

[42] Maja MIŠE, "Društveni položaj žene u antičkoj Grčkoj," *Fragmenti* , br. 2/3 Zagreb 2004., str. 28.
[43] Plutarh, nav. dj., str. 94.
[44] Isto, str. 95.
[45] Maja MIŠE, "Društveni položaj žene u antičkoj Grčkoj“, str. 29.
[46] Plutarh, nav. dj., str. 95.

takvih, nama danas čudnih stvari, toleriralo u Sparti. Stvarno su se držali svojih ideala i činili razne stvari kako bi se ti ideali sačuvali i nastavili.

Dakle, izbivanjem muževa, jačao je utjecaj žene u javnom životu. Žene su se morale prilagoditi situaciji, a postale su toliko odvažne da su se ponašale kao muškarci, čak i pred muževima. Imale su pravo slobodno iznositi svoja mišljenja, a posjedovale su i vlastito zemljište.[47] Spartanke su svojoj glavnoj zadaći, rađanju djece, pridavale veliku pažnju. Bile su ponosne majke, a sinovi su ih zbog toga iznimno cijenili, iako nisu provodili mnogo vremena s njima. Do odlaska na vojni odgoj davale su im uobičajenu majčinsku ljubav, naravno s dozom spartanskih ideala. Naučile su ih kako postati hrabar i ponosan ratnik, te da nema ničeg goreg od poraza.[48]

3.5. RATNI OBIČAJI I VJEŠTINA

Državu, odnosnu vojnu organizaciju kakva je bila Sparta činio je narod koji je zapravo vojska. Odgojem svoje mladeži Spartanci su slovili kao najbolja vojska antičke Grčke. Čitav život posvetili su vojsci pa nije čudno da su razvijali određene običaje i svoje vojnike trenirali na specifičan način; imali su raskošne povorke, specifičan način ulaska u bitku, a održavali su i razne ratne ceremonije.

U vrijeme rata bio je običaj da se popušta u krutosti stege mladića. Bilo im je dopušteno uljepšavati kosu, odjeću i oružje, a i vježbe su bile manje zahtjevne. Zapravo, Spartanci su bili jedini ljudi na svijetu kojima je rat bio odmor od vježbanja. Neposredno prije bitke, kada bi neprijatelj bio blizu, kralj bi zaklao kozu kao žrtvu, a vojnici stavljali vijence na glave i koračali uz napjeve frulaša.[49] To je bio zastrašujući prizor jer njihovim neprijateljima sigurno nije bilo svejedno gledati i slušati savršeno uvježban ratni stroj koji cijelo vrijeme korača istim ritmom, a posebice kada su znali da su to baš Spartanci, najbolji vojnici. Nakon bitke, ukoliko bi pobjedili, nisu progonili one koji bi bježali s bojnog polja jer se za Helene smatralo nečasnim ubijati one koji se odriču borbe. To nije bilo samo plemenito, već i korisno jer su njihovi protivnici, znajući da Spartanci ne ubijaju one koji se više ne bore, smatrali bijeg produktivnijim od stalnog odupiranja.[50] U spartanski stil spadalo je veličanje obitelji palih, međutim oni koji su bježali iz bitke bili su osramoćeni, kao i njihove obitelji. Dezerteri

[47] Maja MIŠE, "Društveni položaj žene u antičkoj Grčkoj“, str. 30.
[48] Na istome mjestu.
[49] Plutarh, nav. dj., str. 100.
[50] Isto, str. 101.

najčešće nisu bili kažnjeni, ali ih je čitava masa mogla zlostavljati, tući i dovoditi do ludila.[51] Umrijeti u ime države, odnosno za njezin boljitak, slavilo se u Sparti, pa nije čudno da je Likurg i tome posvetio pažnju. Spartanci su se sahranjivali u gradu, a ne kraj putova izvan grada. Svrha toga bila je da se dječaci nauče ne strahovati od dodirivanja leševa i hodanja između grobova.[52] Također, s mrtvacima se ništa nije pokapalo, pokrilo ih se grimiznim pokrovom i palminim lišćem te stavilo u grob. Staviti ime na grob umrloga bilo je dopušteno jedino ljudima koji su poginuli u ratu i ženama koje su umrle obavljajući svećeničku službu. Žalovati za umrlima bilo je dopušteno jedanaest ili dvanaest dana.[53]

Ostaje nam vidjeti zbog čega je, osim zbog odgoja, spartanska vojska bila toliko ubojita, kako je bilo uređena i organizirana te zašto su svi strepili pred njom. Prije Likurga i njegove reorganizacije vojske ona se sastojala od triju glavnih plemena. Svi pripadnici tih plemena posjedovali su oružje u slučaju mobilizacije. Kraljevi su imali zapovjedništvo, a spartanski su odredi koristili taktiku izravne borbe u prvim redovima.[54] Nakon mesenskih ratova[55] vojska je reorganizirana pa su postojale velike jedinice spartanske vojske koje su se nazivale *lohoi*, bilo ih je pet, po uzoru na državnu organizaciju s pet teritorijalnih područja. Temeljna promjena bila je ta da se Sparta više nije ograničavala samo na jedinice u aktivnoj službi već je brinula da svaki muškarac u dobi od osamnaest do šezdeset godina usavršava svoje ratne vještine. Osim *lohoi*, postojale su i raspodjele vojnika na manje jedinice u pričuvi, na *sistije*. Sistiju je činilo petnaest vojnika i njihov časnik, od takve dvije mogla se stvoriti nova, taktički učinkovitija grupa *enomotia*. U V. stoljeću pr. Kr. Spartanci počinju osnivati nezavisne skupine perijeka te u svoje postrojbe uvrštavati helote. Svaki je Spartanac morao biti vojnik teškog pješaštva (hoplit) ili služiti u konjičkoj jedinici. Oni najmlađi i najstariji bili su u pričuvi za krajnje slučajeve.[56]

Spartanska ratna doktrina konjici nije pridavala mnogo pažnje, služila im je najčešće za izviđanje, dok su udarnu snagu činili hopliti, teško pješaštvo. Hoplit je tipičan primjer grčkog, pa samim time i spartanskog vojnika. Potječe iz mikenskog razdoblja, no za razliku od mikenskog hoplita, spartanski je imao manji štit koji se mogao držati lijevom rukom, oklop koji je pokrivao prsa i trbuh, koplje te dvosjeklu sablju.[57] Konjica, ako bi sudjelovala u borbi,

[51] Jacob BURCKHARDT, *Povijest grčke kulture,* Zagreb 2001., str. 97.
[52] Isto, str. 100.
[53] Plutarh, nav. dj. str. 103.
[54] *Povijest, sv. III., Helenizam i rimska republika,* urednik Ivo Goldstein, Zagreb 2007., str. 27.
[55] Mesenija-pokrajina u jugozapadnom djelu Peloponeza, Sparta je osvojila u osmom stoljeću: D. P. KALISTOV, Vasily STRUVE, *nav. dj.*, str. 92.
[56] *Povijest, sv. III., Helenizam i rimska republika, nav. dj.,* str. 28.
[57] Isto, str. 30.

dijelila se na *ulame,* skupine od pedeset konjanika u četverougalstoj bojnoj formaciji.[58] Za vrijeme grčko-perzijskih sukoba na početku V. stoljeća pr. Kr. počinju se koristiti *falange*. Falanga je bila kompaktna bojna formacija sastavljena od šesnaest sintagmi hoplita zbijenih jedan uz drugoga. Sintagma se sastojala od kvadrata od po šesnaest redova za isto toliko stupaca vojnika. Hoplit je bio naoružan kopljem dužim od četiri metra, tzv. sarisom (*saris*). Kada bi se branili, hopliti iz prvih šest redova spuštali bi svoje sarise prema neprijatelju, a prilikom ofenzive falanga je stupala s dijelom sarisa podignutim, a dijelom spuštenim. Moć spartanske vojske bila je u njezinoj obuci za falangističku borbu u ravnici. Najveća se pozornost davala postizanju velike brzine prilikom zamjene poginulih vojnika.[59]

Tako organiziranu i uvježbanu spartansku vojska činili su vojnici koji su prošli brutalnu obuku, zbog toga se stvarno može reći da su bili najbolji vojnici antičke Grčke, barem što se tiče kopnene vojske. To se pokazalo i u mnogim ratovima u kojima je sudjelovala Sparta, a od kojih su najpoznatiji oni s Perzijom i Atenom. Kultnih tristo Spartanaca koji su se suprotstavili masovnoj perzijskoj vojsci u bitci kod Termopila, dijelom su svakog udžbenika i svih knjiga koje se dotiču antičke Grčke, a o njihovom herojstvu se priča i danas. Ti ljudi bili su spremni umrijeti, nije im palo na pamet vratiti se u Spartu i reći svojim ženama i majkama da su pobjegli iz bitke.

.

[58] Plutarh, nav. dj., str. 101.
[59] Isto, str. 33.

4. ZAKLJUČAK

Sparta je, uz Atenu, bila najvažniji grčki polis, bila je posebni oblik grčke kulture, a njezini stanovnici pripadnici jedne od najekstremnijih civilizacija. Danas im se pridaje mnogo manja pozornost nego što je zaslužuju, vjerojatno jer iza sebe nisu ostavili mnogo izvora. Nisu bili narod koji se dičio remek djelima umjetnosti i filozofije, već narod koji je svoju dojenčad kupao u vinu kako bi ih očvrsnuo, ostavljao „nedovoljno zdravu“ novorođenčad u planinama, odbacio raskoš, narod koji je imao jedan cilj: očuvati jedinstvene ideale Sparte. Kako bi ispunili taj zadatak imali su jedinstveno uređenje, običaje i način života.

Likurg, legenda ili stvarna povijesna ličnost, proveo je radikalnu društvenu i političku revoluciju prema kojoj su svi Spartanci bili jednaki, razvio je ključna načela kojima se služimo i danas; samožrtvovanje za opće dobro, težnja za očuvanjem časti, hrabrost i želja da se bude bolji. Spartanci su zbog brutalnog odgoja svoje djece smatrani najboljim vojnicima onog vremena, iako i danas nailazimo na brojna negativna mišljenja i čuđenja ljudi zbog načina postupanja prema svojoj djeci, moramo priznati da je takav način torture doveo Spartu na visok glas. Dječaci u Sparti imali su vrlo kratko djetinjstvo, ubrzo su igru i razonodu zamijenili vojnim kampovima u kojima su do iznemoglosti trenirali psihičke i fizičke sposobnosti. Kada bi završili obuku, mladići su uistinu bili spremni braniti boje Sparte u svim uvjetima. Živjeli su sa svojim suborcima skoro cijeli život jer Sparta je ipak, prije svega, bila vojna država. Način na koji su se odnosili prema ženama možda je i činjenica koja je izazivala najviše čuđenja među ostalim Helenima. Moglo se, iako teško, shvatiti da Spartanci svoju djecu odgajaju na brutalan način jer ne žele da ih itko osvoji, ali sloboda i jednakost koju su uživale žene u Sparti bile su neviđene u antici.

Sve te stvari koje čine Spartu toliko jedinstvenom zaslužne su da danas taj polis ima legendarni status. Popularnost Sparte, posebno u vojnom smislu, raste i zbog toga je sve češće predmetom novih istraživanja, sve češće se pojavljuju dokumentarni serijali, ali i filmovi, od kojih je definitivno najpopularniji onaj Zacka Snydera, „300“, snimljen 2006., u kojem je priča o Spartancima približena međunarodnoj publici. Smatram kako bi Spartanci trebali imati puno veću pažnju povjesničara, jednaku kao Egipćani i Rimljani, iz jednostavnog razloga jer su vrlo intrigantni, jedinstveni i ostavili su mnoge ideale kojima bi i ljudi danas trebali težiti.

5. LITERATURA

1. Jacob Burckhardt, *Povijest grčke kulture,* Zagreb 2001.

2. Victor Duruy, *Poviest Grčka*, Zagreb 2011.

3. D. P. Kalistov, Vasily Struve*, Stara Grčka*, Sarajevo 1969.

4. Petar Lisičar, *Grci i Rimljani*, Zagreb 1971.

5. Maja Miše, "Društveni položaj žene u antičkoj Grčkoj," *Fragmenti*, br. 2/3 Zagreb 2004., str. 24.–33.

6. Marko Perutović, „Spartansko učenje o strahu“, *Nova Akropola“*, br. 6, Zagreb 2015., str. 7.-10.

7. Plutarh, *Usporedni životopisi, sv. I.*, Zagreb 1988.

8. *Povijest svijeta od početaka do danas,* urednik Vladimir Brodnjak, Zagreb 1977.

9. *Povijest, sv. II., Egipat i antička Grčka,* urednik Ivo Goldstein, Zagreb 2007.

10. *Povijest, sv. III., Helenizam i rimska republika,* urednik Ivo Goldstein, Zagreb 2007.

11. Mate Zaninović, *Pedagoška hrestomanija,* Zagreb 1985.

6. SAŽETAK

Sparta je bila specifičan polis, prava ratnička država kojoj je glavni cilj bio stvoriti neustrašivog i vještog ratnika, a ubrzo je, izuzevši Atenu, postala superiornija ostalim grčkim polisima. Imala je jedinstveno političko uređenje, čiji je začetnik bio Likurg. On je postavio temelje prema kojima će Sparta živjeti i kojima će težiti. Prema Likurgu, Spartanci su aristokrati i žive od zemljoradnje, među njima nema privatnog vlasništva, a sva zemlja u rukama je polisa. Prema ustavu bili su podijeljeni u tri klase: Spartijate, perijece i helote.

Za razliku od najvećeg rivala, Atene, Sparta nije vidjela smisao u razvijanju umjetnosti i filozofije, već se žestoko držala svojih ideala, stvoriti snažnog ratnika koji će uspješno braniti svoju državu. Likurg je posebnu pažnju posvetio odgoju dječaka što je detaljno zapisao grčki filozof Plutarh. Iako veoma brutalna i nehumana, obuka koju su mogli završiti samo „zdravi“ dječaci pokazala se izrazito učinkovitom jer su Spartanci smatrani najboljim vojnicima antičke Grčke, vojnicima koji su pobijedili čak i strah.

Sparta je prema ženama bila vrlo liberalna, njihova je glavna uloga bila, kao i u ostatku antičke Grčke, rađati djecu, ali su u Sparti žene imale puno bolji položaj jer je rađanje djece značilo rađanje novih ratnika, što je Spartancima bilo i najbitnije. Zato je žena u Sparti imala veliku vrijednost, a bilo joj je omogućeno i obrazovanje. To je Spartanke činilo neovisnima pa su hrabro sudjelovale u političkom životu.

7. SUMMARY

Sparta was a specific polis, a true warrior state whose main objective was to create a fearless and skilled warrior. It soon became superior to other Greek polises, except for Athens. Sparta had a unique political system, whose initiator was Lycurgus. He laid the foundations by which Sparta was supposed to live and aspire. According to Lycurgus, the Spartans are aristocrats and live off farming. There is no private property among them and all the land is in the hands of the polis. According to the constituion, the Spartans were divided into three classes: spartiates, perioeci, and the helots.

Unlike its rival, Athens, Sparta did not see the point of developing art and philosophy, but fiercely held to its ideals which were supposed to create a powerful warrior who will successfully defend their country. Lycurgus paid special attention to the upbringing of boys which was written by the Greek philosopher Plutarch in detail. Although very brutal and inhumane, the training which could be completed only by healthy boys, proved to be very effective because the Spartans were considered the best soldiers of ancient Greece, the soldiers who defeated even fear.

Sparta was very liberal to its women. Their main role was, as in the rest of ancient Greece, to have babies. The women of Sparta were in a much better position since giving birth meant giving birth to new warriors, what was the most important thing to the Spartans. That's why the women of Sparta had a great value and were even allowed get an education. All that made them independent and they bravely took part in political life.